

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

RELATIEF

toneelspel in vier bedrijven

door

Peter de Kemel

1880

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen
2016
Nr. 2217

BARON DE MEER
Historisch drama

door

FONS DE KONINCK

naar een oorspronkelijk werk

van

JAN CAUDRON

Toneelfonds J. Janssens * Antwerpen

1986

(N° 1243)

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste 8 tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan: S.A.B.A.M.

Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel.

Men mag geen gebruik maken van gekregen of gehuurde boekjes!

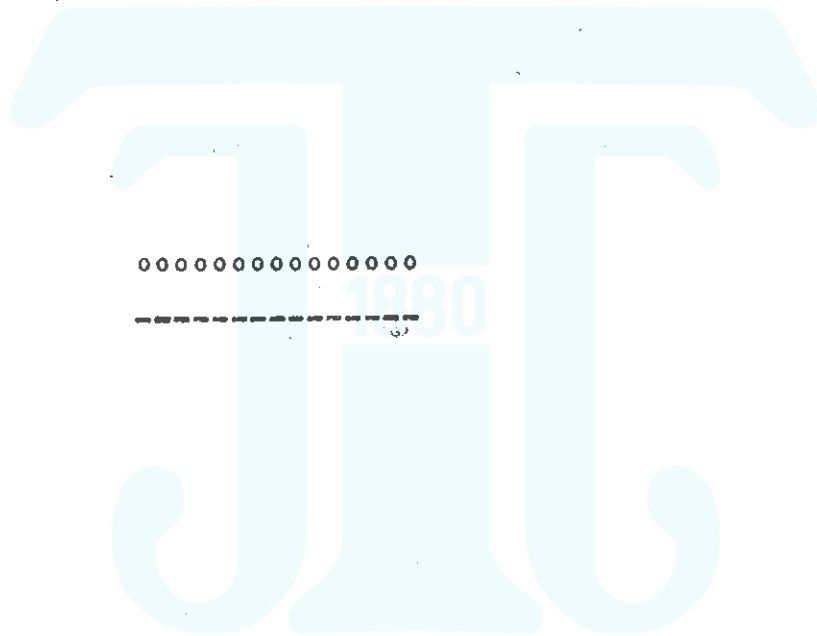

© 1986 Toneelfonds J. Janssens

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt op enigerlei wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Baron de Meer.

Historisch drama in drie bedrijven naar een oorspronkelijk
werk van Dr. Jan Caudron in een bewerking van Fons De Koninck.

Dit historisch drama werd bijna volledig herwerkt naar aanleiding
van de viering van het 10-jarig bestaan van de toneelkring
"De Claerhaegse Comedie".

Met dank aan Jos Maesschalck, die de regie voerde bij de creatie
in augustus '85 en aan Pater Etienne Poot s.j., die de muziek com-
poneerde.

Fons De Koninck.

Personen :

Pater Cornelis Smet s.j.

Baron de Meer

Jan de Nil, knecht op het kasteel.

Benedict van Frachen, opstandelingenleider.

Philip Collier, opstandelingenleider.

Van Saxen, opstandelingenleider.

Petronella de Meer, dochter van de baron.

Anna - Maria de Bruyneé, barones.

Franse officier.

Frans soldaat

Pachter Van Hove

Boerin, echtgenote pachter Van Hove.

2 Franse jagers.

Philomène, waardin van " 't Gulden Hoofd."

Franse officier met soldaten.

Lacourt, voorzitter van de krijgsraad.

Archambaud, commissaris van de Uitvoerende Macht.

Aussandon, kapitein - verslaggever bij de krijgsraad.

Malharmé, advocaat - verdediger van Baron de Meer.

Figuratie : boeren, boerinnen, kinderen, Franse soldaten, ruiters.

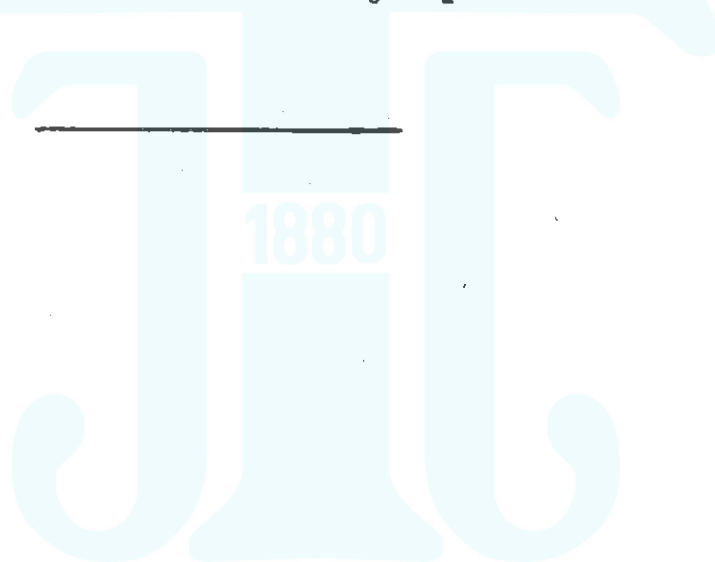
Plaats van actie :

1ste bedrijf : 1ste en 2de scène : woonkamer van het kasteel
met uitzicht op de binnenkoer.

2de bedrijf : 1ste scène : woonkamer van het pachthof te Waalhem
met uitzicht op de binnenkoer van
de hoeve.

2de Scène : herberg in Waalhem (" 't Gulden Hoofd")

3de bedrijf : 1ste scène : gerechtszaal van de gevangenis.
2de scène : Koninklijke plaats te Brussel.

Verloop van de handeling :

- Inleidend muziekstuk op het toneel (= themalied).

 - Eerste bedrijf
 - 1ste scène
 - Lied der Patriotten
 - Klaaglied van Petronella
 - Tweede scène
 - Vluchtlied.

 - Tweede bedrijf
 - Dorserslied
 - 1ste scène
 - Vluchtlied
 - Cafélied
 - 2de scène

 - Derde bedrijf
 - 1ste scène
 - Treurmars bij de terechtstelling.
 - Bandtekst - Terechtstelling
 - Slotlied : overgaan van Marseillaise naar
Wilhelmus, naar Brabançonne, naar
Vlaamse Leeuw.
 - Koorzang.
-

Eerste bedrijf.

1ste scène.

(Dekor : woonkamer van het kasteel op benedenplan. Kamer van de baron op bovenniveau, vanwaar hij ook de toespraak zal houden.).

Baron : (Mijmerend in zijn kamer)

Pater Smet: (beneden) Baron Jan Jozef de Meer!

Hij lijkt onrustig vandaag. Maar dit is dan ook een belangrijke dag! 2 januari 1797; of eigenlijk meet ik zeggen de 13de Nivose van het jaar 5 van de Franse republiek. Ons land is nu reeds drie jaar geannexeerd door de Franse revolutionairen die onze tradities en instellingen met de voeten hebben getreden. Ons volk lijdt onder dit juk. Zal het deze vreemde last blijven dragen? Er gaan geruchten al een hele tijd- over opstanden. Maar nu is de beslissing genomen.

Baron : Eerwaarde, heeft U er over nagedacht?

Pater Smet: Hoe zou ik de beslissing van mijn beschermheer kunnen veroordelen? Ik heb alles aan U te danken.

Als kind van arme mensen heeft U mij de kans gegeven te studeren en mijn roeping te volgen. Later, toen de Jezuiëten-orde werd opgeheven en mijn toekomst beangstigend onzeker was, heeft U mij moed gegeven. En nu ons land door godsdienstvijanden is overrompeld, heeft U mij liefdevol in uw huis opgenomen. Hoe ondankbaar zou het van mij zijn om mij tegen U of uw beslissingen te keren!

Baron : Ik had niets anders van U verwacht. Hoewel, uw goedkeuring lijkt niet uit het hart te komen maar gewoon ingegeven te zijn uit dankbaarheid en onderdanigheid.

Pater Smet: Het blijft een riskante onderneming.

Baron : Als wij elke daad met onzekere afloop uit ons leven moeten bannen, welke beslissing kunnen wij dan ooit nog nemen? Was uw roeping geen onzekere: keuze? En is het huwelijk geen twijfelachtige onderneming die al te vaak een falikante mislukking blijkt te zijn? Het leven is een en al keuze en we mogen niet blijven aarzelen of de kat uit de boom kijken tot het te laat is!

(Baron de Meer ijsberend in de zaal, er wordt geklopt.)

Baron: Entrez.

Knecht: (Jan de Nil). Mijnheer de baron, enkele mannen van het dorp wensen U te spreken.

Baron: Ja goed. Laat ze binnen komen. (Tot Pater Smet) - Blijft U maar eerwaarde. (Benedikt van Frachen, zoon van de koster van Moorsel, Philip Collier, veldwachter en Jan van Saxen, oud Oostenrijks soldaat, op.)

Ben.: Mijnheer de baron, de mannen houden zich klaar en verzamelen zich voor de brug van het kasteel. Men heeft mij afgevaardigd, samen met Philip Collier en Jan van Saxen, om U te vragen het opperbevel over het volk waar te nemen.

Baron: Goed. Hoeveel mannen staan ter beschikking ?

Collier: Om en bij de 200 mannen stonden gewapend op het dorp en komen naar hier. Wij wachten slechts op U om te vertrekken. Hebt U de jachtwapens klaar ?

Baron: Ja, hier zijn ze. Hoe zijn de gemoederen ?

Ben.: Moed en geestdrift te over, mijnheer de baron. Maar misschien ware het goed mocht U hen straks, voor we vertrekken, eerst nog eens toespreken. Het gaat hen toch om een gewichtige zakk.

Baron: Zijn ze bang, of is er twijfel ?

V.Saxen: Zeker niet, mijnheer de baron. Niet één zal aarzelen U te volgen. Daarvoor is er al teveel leed verkropt. De vernederingen verdragen wij niet langer. De tijd is aangebroken dat wij de Fransen laten zien dat men niet straffeloos spot met onze zeden en gewoontes.

Baron: Goed, ik zal hen toespreken. De tijd is er, zoals ge zegt, nu rijp voor. Ik heb vernomen dat men in de Kempen reeds handgemeen met de Fransen is geworden. En ook langs de kanten van Oudenaarde zijn de wapens geslepen. Hier zal Moorsel het voorbeeld geven. Al wie godsdienst en vaderland lief heeft, zal wel volgen. Ga nu. Laat iedereen zich klaarmaken om bij het luiden van de noodklok op te trekken naar Affligem.

Voor land en volk !

Allen : Voor land en volk ! (af).

Petron: (Ziet hen vertrekken)
Papa, Papa? Que signifie ce tumulte? Wat is er hier gaande?
~~Van de~~ ^{Van de} ~~loope~~ ^{loope} hier zenuwachtig in en uit en hun fluisterende
stemmen houden plots op als ik voorbijkom, netof ze een
samenzwering bedisselen. En hier staan de wapens gereed. Vader
in godsnaam, zeg mij wat hier gebeurt!

Baron: Petronella, beheers U toch. Er is helemaal geen reden om zo
opgewonden te doen. Keer terug naar uw kamer en slaap rustig
verder. Ik ga ook naar mijn kamer, dit is een zware dag geweest
voor mij. Welterusten, lieveling.

Petr.: Welterusten, papa.

Baron: Tot morgenvroeg, Eerwaarde.

Pater: Moge de nachtrust U een heldere geest bezorgen, mijnheer de
Baron,
(Baron gaat de trap op naar zijn kamer)

Petr.: En toch is er hier iets niet pluis. U bent er zeker van op
de hoogte Eerwaarde, vertel mij wat die geheimdoenerij betekent.

Pater: ...Niets, mejuffrouw. Uw vader vindt het moeilijk om de Franse
bezetting te slikken maar stilaan zal hij zich wel bij het on-
herroepelijke moeten neerleggen.

Petr.: Dat betwijfel ik. Integendeel, ik vrees dat hij tot overijlde,
onbezonnen daden in staat is om hen te verjagen. Is het dat
wat hier bekokstoofd wordt? Zeg het me, ik smeeek het U.

Pater: Ik... ik kan en mag niets zeggen.

Petr.: Dus heb ik gelijk.
(loopt naar boven)
Papa, Papa? Ik moet met je spreken. |

Baron: Ik ben moe Petronella, wij zullen morgen praten.

Petr.: Nee, papa, ik wil nu met U spreken. Al moet ik hier een ganse
nacht bij uw duer blijven staan, U zult mij antwoorden.

Baron: Goed, ik kom. Wat scheelt er? Heb je weer spoken gezien?

Petr.: Probeer er niet met een lach vanaf te komen, papa; ik weet wat
U van plan bent.

Baron: Hoezo? Wie heeft U dát verteld?

Petr.: Niemand. Maar ik heb ogen die zien en oren die luisteren kunnen.
Sinds een paar dagen is uw gedrag vreemd en zenuwachtig.
Ik voelde gewoonweg dat er iets ernstig, op til was.

Baron: (na een korte aarzeling) Goed, ik zal het U zeggen.
Ga zitten mijn kind. (Doet dit) Gij weet Petronella, hoe wij
onder de Fransen getergd en gesard worden, wat wij onder de
Fransen te verduren hebben. Die goddeloze nietsnutten hebben
onze kerk gesloten zodat wij geen mis meer kunnen volgen tenzij
ergens in het geheim. En zo zijn er vele zaken, het wordt steeds
maar erger. Verleden maand heeft een handvol Fransen het
klooster Affligem overrompeld, de paters beschimpt en op de
vlucht gejaagd. Het klooster hebben ze ontheiligd en verkocht
aan een Franse carrièremaker die aan dit zwart goed een
fortuin zal verdienen. Dit kan niet langer, Petronella.

Pet.: Maar daar kunt gij alleen toch niets aan verhelpen, papa ?

Baron: Alleen kan ik dat niet, dat is juist. Maar ik sta niet alleen. Ge weet dat ik verleden week naar Brussel ben geweest.

Pet.: (Knikt instemmend). Dat hebt gij mij verteld ja. Ge zijt op bezoek geweest bij tante Claire, in 't Berlaymont-klooster!

Baron: Juist. Maar daar niet alleen ben ik geweest. Ik was ook op een vergadering met vooraanstaanden zoals Lorangeau, baron Lajouski, met priesters en met Oostenrijkse officieren. Daar hebben wij allen gezworen om een einde te maken aan deze Franse Chaos. De tijd is gekomen: vandaag nog geven wij de abdij haar wettige meesters weer.

(Anna-Maria de Bruynée, echtgenote van de baron, heeft het gesprek gevolgd en komt op).

Barones: En de Fransen zullen zich als lammetjes naar de slachtbank laten leiden ? Maar gebruik nu toch eindelijk uw verstand. Wanneer ga je eens ophouden om altijd zo impulsief te zijn ?

Baron: (Verrast, dan eerder koel). Is het altijd uw gewoonte om mijn gesprekken af te luisteren ?

Barones: Hoegenaamd niet. Maar ik geloof wel dat als het om eigen belangen gaat, ik toch ook een woordje mee te spreken heb.

Baron: Als vrouwen zich ook al met die zaken beginnen moeien, zijn we ver gekomen.

Pet.: (Verzoenend). Maar papa, hetgeen mama zegt is toch waar : de Fransen zullen zich toch verdedigen ? En er zullen slachtoffers vallen. God weet wie de eerste zal zijn.

Baron: De Fransen zullen zich niet verdedigen. Zij zullen vluchten of zich overgeven. Die mannen zijn maar helden als er geen gevaar is.

Barones: Maar hoe kunt ge zo uzelf bedriegen? Uit Affligem kunt ge misschien de Franse post verdrijven, maar daarna? Ze zullen weerkeren om zich te wreken. Zij zullen het klooster weer innemen, misschien tot puin schieten. En dan? Ze zullen hun woede koelen op ons en op de mensen van Moorsel... en ze zullen U als de leider van de opstand aanzien.

Baron: Maar ik zeg U toch dat wij niet alleen zijn. In alle dorpen zullen de klokken luiden en zal er opstand komen: dat is zo afgesproken. De Fransen zullen niet weerkeren. En wij leggen de wapens niet neer vooraleer de laatste Fransman onze vaderlandse grond verlaten heeft.

Barones: (Discussie wordt geanimeerder). Maar hoe kan dat tot een goed einde gebracht worden met een stelletje ongeregelde boeren tegenover goed geoefende soldaten? Wat kan een dorp of een stad...?

Baron: (Luider). Maar het is niet één dorp of één stad. Maar gans het land zal op hetzelfde moment in opstand komen. Wij zijn niet alleen. Duizenden en duizenden zullen strijden tot de dood. Het Oostenrijkse leger ligt klaar aan onze grenzen. Op het eerste teken van opstand komen ze ons ter hulp.

Barones: Och, ge weet niet waaraan ge begint. En wat gaan wij hier alleen op 't kasteel aanvragen? Veronderstel dat de Fransen zich naar hier begeven. Er is geen levende ziel meer om hen dan tegen te houden.

Baron: Dat heb ik voorzien. Ik laat hier enkele mannen achter.

Pet.: Papa, bedenk U toch nu het nog tijd is. Misschien is het allemaal maar een storm in een glas water. De Fransen zullen mettertijd hun houding misschien wat versoepelen.

Baron: Geloof daar maar niets van. Al onze tradities, al onze eeuwenoude privileges hebben zij zomaar overboord gegooid. Met welk recht denken zij het gezag van onze eigen standenvergadering te kunnen vervangen door een onkundige bende die er enkel op uit is zijn haat en frustraties tegen het ancien régime te botvieren?

Barones: Laat deze storm over U heen gaan, die komt tenslotte weer tot bedaren.

Baron: Maar ondertussen zullen de verwoestingen onherstelbaar zijn. In Affligem zijn al 'k weet - niet - hoeveel graven geschonden. Nee, wij strijden voor het Katholieke geloof en voor het bestaan van ons volk, dat moeten jullie toch inzien. Het zou voor mij ook veel gemakkelijker zijn om rustig in mijn zetel de gebeurtenissen af te wachten. Maar dat kan of dat mag ik niet. Dat deden onze ouders ook niet. Zij knielden voor God met de wapens in de vuist. Doorblader maar onze geschiedenis. Iedere bladzijde ervan is doorweekt met zweet, bloed en tranen van onze voorouders. Dat lijden en strijden zal eens onze grond, onze godsdienst en onze vrijheid vrijwaren.

Barones: Nu zijn we bij de kern van de zaak. Een plaatsje in de geschiedenis, dat is het waar gij op aas; roem en erkenning oogsten. Uw daden zijn enkel ingegeven door een egoïstische drang tot zelfbevestiging. Wel goed, misschien wordt er over uw 'heldendaden' later een boek geschreven. Misschien wordt ge zelfs in een toneelstuk herdacht. Maar wat zijn wij daar mee? Wat hebben wij eraan dat uw naam onsterfelijk wordt? Uw taak is het niet om geschiedenis te maken maar om voor uw gezin te zorgen! Maar die rol ligt U niet. Die ontvlucht ge in uw grootheidswaan. Gij zijt geen held, maar een dromer!

Baron: Nu is het genoeg met die beledigingen! Ik duld dit niet langer, zeker niet van U. Wat ik ga doen, doe ik uit plicht, niets anders dan uit plicht!

Petr.: Alsjeblief papa!

Barones: Hoe kunt ge toch zo naïef zijn? Zelfs als ge de Fransen zou kunnen de grens overjagen, dan komen er anderen in de plaats. Ge zegt zelf dat de Oostenrijkers aan de grenzen klaar staan. Wat gaan die doen, denkt ge? Ons zomaar onze vrijheid en zelfstandigheid laten? Acht jaar geleden hebt ge nog geijverd om hen het land uit te krijgen. Toen was het Jozef II die met zijn dwingelandij onze vrijheid en godsdienstbeleving aan banden legde. En nu zijn die Oostenrijkers plots weer de goeden, de redders in nood! Ge draait net als alle politiekers met de wind mee, daar waar ge het meeste voordeel van verwacht.

Baron: Dat zullen we dan nog wel zien als we zover zijn. In elk geval waren we met hen nog beter af dan met dit gepeupel. Het spijt me, Petronella, maar we zijn dit aan onze voorouders verplicht. De droom van vrijheid mogen we niet van ons afzetten.

Barones: En als ze dan vrij zijn, als ze zelfstandig zijn, dan beginnen de heren onderling ruzie te maken.

Baron: Wat bedoelt ge daar mee?

Barones: Ge weet dat maar al te goed. Hoe lang hebben de 'Verenigde Belgische Staten' bestaan misschien? In minder dan een jaar werd het een chaos van elkaar bestrijdende belangengroepen; een kakelende bende ruziemakers die de Oostenrijkse keizer zonder moeite kon uit elkaar jagen als een meute honden die elkaar bevechten om het beste stukje van een kadaver.

Baron : Ruziemaken hebt gij dan wel van hen geleerd! Ge weet evengoed als ik dat dat de schuld was van de Vonckisten. In onze eigen Belgische instellingen dreigde de kanker van revolutionaire ideeën door te dringen. Wij konden die vulgaire betweters onze jonge, uit idealisme gegroeide staat toch niet laten ondermijnen!

Petr. : Deze ruzie is onzinnig! Jullie praten over geschiedenis, politiek, over het verleden. Ik heb het over nu, over ons! Wat gij van plan zijt, papa, alsjeblief doe het niet.

Baron : Dat kan nu niet meer, begrijp dat toch; wij hebben de eed gezworen.

Barones: Toen wij trouwden hebt gij een andere eed gezworen. Maar daarvan hebt ge U zoveel niet aangetrokken.

Baron : En nu is het genoeg !

Petr. : Alsjeblief, stop! Papa, als ge van mij houdt, doe het niet. Ik ben bang. Ik voorvoel nare dingen. Stort ons niet in het ongeluk, blijf!

Baron : (Omhelst Petr., lijkt even te twijfelen. Dan luiden de noodklokken)
Ik kan niet meer terug. Het volk is in beweging!

(Massascene: Mannen, vrouwen en kinderen komen langs alle kanten aan. Zij spreken zenuwachtig door elkaar (simultaan))

VB : * man : Vrouw, geef mij die riek.

vrouw: Hier, man, maar zijt voorzichtig.

* Vrouw: Zoudt ge niet beter thuisblijven, moeit U niet met die zaken, laat de anderen vechten.

Man : Zwijg vrouw, pas liever op de kinderen. Wij zijn toch niet lang weg.

* Meisje ; Jan, liefste, ga toch niet mee.

Jan : Ik kom terug; ik kan de anderen toch niet alleen laten vechten. Ik ben geen lafbek.

* Moeder tot jongen : Wat, snotneus, denkt gij ook al groot genoeg te zijn om te gaan vechten. Rap naar huis of ik zal eens met U vechten!

(Enz. ... tot allen voor het „kasteel“ staan)

(Baron begeeft zich nu naar de "krijgers" Hij wordt op applaus onthaald. Collier vraagt om stilte).

Baron: Goede vrienden van Moorsel: het uur van vergelding is aangebroken. Ik zeg U : het is genoeg geweest. Hoelang zullen wij, als wij nu niet optreden, het juk moeten dragen van die Franse avonturiers, die vreemde gelukzoekers? Hoe lang nog zullen wij, als wij nu niet optreden, onze dierbaarste vrijheden met de voeten laten treden? Hoelang nog zullen wij,

als wij nu niet optreden, onze kerken laten sluiten, onze kloosters laten vernietigen ? En, mijn goede vrienden van Moorsel, hoelang nog zullen wij, als wij nu niet optreden, het kruim van onze toekomst, ons eigen vlees en bloed, door de bloedwet laten oplichten, om in goddeloze oorlogen hun bloed te laten vloeien, ver van vaderland en familie ?

En dit alles wordt ons voorgespiegeld als weldaden, als zogenaamde bevrijding onder die betoverend-valse woorden van vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid ! Ge moet maar durven.

-Vrijheid ! Ja, schone vrijheid die ons de dierbaarste vrijheden ontzegt, met name de vrijheid om onze Heer en God te eren en te aanroepen. Schone vrijheid die ons verplicht een heidens kalf, een gevallen schepsel, een wangedrocht als de godin der rede toch is; ter aanbidding op het altaar te verheffen. (Boe-geroep onder de mannen).

-Gelijkheid ! Nog zo een bedrieglijk woord. Welke gelijkheid ? De gelijkheid die eer en macht geeft aan het uitschot ? Als men maar de verderfelijke leerstelsels der republiek aankleeft en men slechts kerker en schavot over heeft voor al wie of al wat deftig en eerlijk is ? Noemen ze dat gelijkheid ?

-En dan rest er nog dat derde verfoeilijke woord waarmee de Fransen ons allen willen misleiden : broederlijkheid ! Schone broederlijkheid hé, die het edelste bloed van Frankrijk bij stromen deed bloeden. Schone broederlijkheid hé, die het hoofd van Lodewijk XVI en van zijn engelachtige koningin op het schavot deed rollen !

En die vrijheiddodende liberté, die slaafse egalité, die met bloeddoordrenkte fraternité. moeten wij hier dulden !

Ik zeg U, mijn waarde vrienden : " Het is genoeg geweest ! Het Belgische Volk laat zich niet in slaap wiegen: wij dulden het niet langer !! " (applaus !)

Zoals wij eergisteren te Brussel gezworen hebben : wij zullen het vaderland ofwel verlossen, ofwel zullen wij onder zijn puin laten begraven. Laat ons nu eerst de zegen van God ontvangen om ons in deze heilige strijd te begeleiden. (Tegen Pater Smet. Allen knielen; behalve barones, zij gaat weg.)

Gij Jan, gij zult het bevel voeren over ons volk. Neem als herkenningsteken deze zwarte cocarde. (Zwarte cocardees worden opgehangen).

Voor Land en God !

Boeren: Voor Land en God !

Allen zingen nu het lied der patriotten : (zie tekst en muziek).

Baron: Hoort gij de klokken, mes amis ? Het sein van de verlossing.
Voor Land en God !

Boeren: Voor Land en God !

Boeren gaan nu weg in de richting van de Faluintjes onder het zingen van het patriottenlied.

Vrouwen en kinderen doen hen uitgeleide. Ook de barones en haar dochter staren de mannen na.

Lichten uit.

oooooooooooooooooooooooo